

İkinci Abdülhamid Döneminde Muhalif Bir Gazete: Beberuhi

Zeynel Özlü¹

Mustafa Murat Çay²

Özet

Beberuhi, 1 Şubat 1898 tarihindeki ilk sayısı ile Cenevre’de yayın hayatına başlamış olan bir Osmanlı mizah gazetesidir. Dönem itibarıyla Abdülhamid İdaresine muhalif olduğundan dolayı diğer muhalif basın organları gibi yayın hayatını İstanbul dışında sürdürmek zorunda kalmıştır. Osmanlı yönetiminin nazarında “hezeyannâme”, sahipleri ise “erbâb-ı fesad” olarak nitelendirilmiş olan sürgündeki mizah gazeteleri, dönemin muhalif cereyanları ve etkileri hakkında fikir edinme konusunda araştırmacılar için son derece önemli argümanlar arasında yer almaktadır.

Cenevre’de yayınlanan Beberuhi’nin yayın hayatı oldukça kısa süreli olmuştur. Beberuhi’yi Osmanlı mizah yayınlarının nadir eserlerinden birisi olarak tanımlamak mümkündür. 1878-1908 yılları arasında mevcut şartlar dolayısıyla İstanbul dışında yayın yapmış olan diğer yayın organları gibi Beberuhi de Osmanlı topraklarına gizli yollarla girebilmiştir. Söz konusu gazete, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin görüşlerini aksettirmeyi ana yayın ilkesi olarak kabul etmiştir. Gazetenin genel karakteri göz önüne alındığında “itaatsizlik” kavramıyla özetlenebilecek tutumunun, Devlet-i Âl-i Osmânî’nin manevî kudretine ve devlet kimliğine değil, doğrudan Sultan II. Abdülhamid’in şahsına ve eylemlerine yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada, İkinci Abdülhamid Dönemi’nde muhalif fikirleriyle tanınan, dönemin otoritesine karşı bir tür itaatsizliği misyon edinmiş olan Beberuhi gazetesi incelenmiştir. Çalışma kapsamında, Beberuhi’nin kısa süren yayın hayatı süresince sadece dört sayısına ulaşılabilmektedir. 1.,2.,3. ve 5.’i sayıları tespit edilebilmiş olan gazetenin elde edilebilen sayılarından yola çıkılarak II. Abdülhamid döneminin panoraması, muhalif bir yayın organı perspektifinde ortaya konulmuştur.

1 **Prof. Dr.**, Gaziantep Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi GAZİANTEP/ zeynelozlu@hotmail.com; zozlu@gantep.edu.tr. Orcid: 0000-0003-2499-4815

2 **Dr. Öğr. Üyesi**, Gaziantep Üniversitesi Nizip Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü, Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi GAZİANTEP/ mmuratcay@gantep.edu.tr. Orcid: 0000-0001-9896-7807

Giriş

Beberuhi kelimesi, Türkçe “Bebe”, Arapça “Ruhi” sözcüklerinden türetilmiş, “sevimsiz, budala, bücür erkek” anlamına gelmektedir³. Daha çok Türk gölge oyununda meşhur olmakla bilinmektedir. Burada kötü huylu cüce tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Cüce ve kambur olmakla birlikte bu fiziksel kusuru iç yaşamına vurmuş, herkese sövüp sayan, yaygaracı, yılışık, sulu ve densiz bir tip olarak belirlemiştir. Seri ve duraksız konuşmasının yanında başka insanları, özellikle de Karagöz’ü kızdırmayı sevmektedir. Laf taşıyıcılığıyla bilinen Beberuhi, herkesi birbirine düşürmektedir. Bir başka nitelemeyle mahallenin budalası olarak kabul edilmiştir. Zenginler tarafından korunduğu bilinmekle beraber kimse tarafından da sevilmemektedir. Bu özellikleri ele alındığında Beberuhi, orta oyunundaki maskara yada cücenin benzeri olarak kabul görmüştür⁴.

Karagöz oyunlarının bütününde perdede gözükmediği halde aslı tipler arasında yer almış, boyunun kısalığından dolayı “Altıkulaç” veya “Pişbob” olarak da adlandırılmıştır. Mahallenin yerli bir karakterini temsil eden Beberuhi tipi, kendisinde bulunan dil sakatlığına rağmen İstanbul şivesi ile konuşmaktadır. Bazı Karagöz oyunlarında ise birden fazla Beberuhi karakterinin varlığı bilinmektedir. Sesi çok çirkin olan Beberuhi tipi, perdeye kendine has bir şarkı ile gelir ve oyunlarda Karagöz’ün tarafını tutar⁵.

Kenan Topaloğlu, “Türk Gölge Oyunu Karagöz’de Beberuhi Tipi” isimli çalışmasında⁶ Beberuhi tipinin asıl işlevinin, seyirciyi güldürmek olduğunu belirtmektedir. Oyunlarda gülme eylemini sağlayanın da daha çok anlaşma güçlüğü olduğunu vurgulayarak, dil sakatlığı yanında bu anlayış kıtlığının bir kişide toplanmasının gülme eyleminde etkili olduğunu ifade etmiştir. Buradan yola çıkarak Beberuhi’deki dil sakatlığı olarak “r,s”leri “y” olarak telaffuz etme sorunuyla birlikte onun anlayış kıtlığının da varlığına dikkat çekmiştir. Ayrıca Beberuhi’nin güldüren bir diğer özelliği de bir anda beklenmedik hareketler sergilemesi ve son derece komik kıyafetler giymesidir. Bununla beraber Topaloğlu, Nureddin Sevin’in Beberuhi’nin oyunlardaki işlevi ile ilgili olarak şu sözlerini nakletmiştir: “Beberuhi’nin Karagöz repertuarında çok önemli bir görevi olmak icap eder. Normal bir komedide işleri

3 <https://sozluk.gov.tr/?kelime=> (22.02.2020).

4 <https://kelimeler.gen.tr/beberuhi-nedir-ne-demek-37570> (22.02.2020).

5 <http://www.eskieserler.com/Eski/Eserler/Dergi/110/Beberuhi-Gazetesi.asp?LID=TR&ID=110> (22.02.2020).

6 Kenan Topaloğlu, “Türk Gölge Oyunu Karagöz’de Beberuhi Tipi”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 52, Haziran 2014, 185-202.

altüst eden bir eleman olarak icat edilmiş olması gerekir. O hem budala hem de son derece sempatik bir muzip olarak icat edilmiştir”⁷.

Orta oyununda maskara ve cücenin misyonunu taşıyan Beberuhi'nin, zenginler tarafından himaye edilmesine rağmen kimse tarafından sevilmediği de bilinmektedir. Çalışmanın konusu olan gazetenin, adıyla birlikte toplum nezdinde bu şekilde kabul görmesi gerçeğiyle de alay etmiş olduğu düşünülebilir. Oldukça kısa boyuna rağmen başında külah, sırtında salta, bacağına dizlik ve çizme, bazen elinde, bazen külahında kâğıt fener taşımaması⁸, dikkat çekmeye yöneliktir. Bununla birlikte, diğer tiplere nazaran garip bir şekilde uzun ve renkli külahı onun aptallığının işareti olarak kabul edilmektedir⁹. “Altı kulaç” lakabı ile de tanınan Beberuhi, boyuna göre yakışık almayacak işler yapan bir tip olarak sahne alır. Giyim kuşamına ise mavi ve kırmızı renkler hakimdir¹⁰.

Beberuhi Gazetesinin Kimliği Ve Taşındığı Karakter

Beberuhi gazetesinin, gölge oyununun önemli karakterleri arasında yer alan ve her ne kadar mahalleden birisi olarak nitelendirilmiş olsa da son derece mukallit ve sıra dışı bir tipin ismini almış olması, aslında bir yönüyle bir yayın organı olarak taşıdığı kimliği ve misyonu işaret etmektedir. Ana temasıyla İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin görüşlerini aksettiren gazete, dönemin otoritesine bir tür itaatsizliği barındırır. Bu itaatsizlik, yazılardan ve karikatürlerden de anlaşıldığı üzere, Devlet-i Âl-i Osmânî'nin manevî kudretine ve devlet kimliğine değil, doğrudan Sultan II. Abdülhamid'in şahsına ve gazetenin fikrine göre Sultanın, devleti şahsî çıkarlarına alet etmesi eylemine yöneliktir. Bu sebeple gazetenin, muhtevassından yola çıkılarak sadece Abdülhamid aleyhtarlığı yapmak için yayınlanmış olduğunu söylemek mümkündür. Zira bütün yazı ve karikatürlerde Sultan II. Abdülhamid ile alay edilmiştir. Ancak bu alay veyahut latifeler, çoğu zaman Sultan Abdülhamid'e yönelik son derece hakaret içeren bir hal almıştır.

Beberuhi, 1 Şubat 1898 tarihindeki ilk sayısıyla Cenevre'de yayın hayatına başlamış olan bir Osmanlı mizah gazetesidir. Dönem itibarıyla Abdülhamid İdaresine muhalif olduğundan dolayı diğer muhalif basın organları gibi yayın hayatını İstanbul dışında sürdürmek zorunda kalmıştır. Cenevre'de

7 Topaloğlu, “a.g.m.”, s. 192.

8 Metin And, *Dünyada ve Bizde Gölge Oyunu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1977, s. 305.

9 Işınsoy Ersan, *Gölge Oyunu Estetiğinde Figür Vê Türk Gölge Oyunu: Karagöz*, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2011, s. 238.

10 Uğur Göktaş, Milli Gölge Oyunumuz Karagöz, <http://carsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/12243/001580942010.pdf?sequence=1> (22.02.2020).

yayınlanan Beberuhi'nin yayın hayatı oldukça kısa süreli olmuştur. Beberuhi'yi Osmanlı mizah yayınlarının nadir eserlerinden biri olarak tanımlamak mümkündür. 1878-1908 arası döneminin şartları dolayısıyla İstanbul dışında yayın yapmış olan diğer yayın organları gibi Beberuhi de yurt içine gizli yollarla girebilmiştir. Bu dönem dergileri arasında yer alan Tokmak, Laklak ve Dolap da Beberuhi gibi önemli yayınlar arasında gösterilmektedir.

Beberuhi'nin kısa süren yayın hayatında sadece dört sayısına ulaşılabilmektedir. Ancak sayılar arasında tutarsızlık söz konusudur. Nitekim sadece 1,2,3 ve 5. sayılar tespit edilmiş ve bu sayılar üzerinden II. Abdülhamid döneminin panoraması ortaya konmaya çalışılmıştır. Yayın hayatı oldukça kısa sürmüş olan Beberuhi'nin mevcut nüshalarına Millî Kütüphane haricinde İstanbul Belediye Kütüphanesi'nden de ulaşmak mümkündür. Beberuhi'nin dergi mi gazete mi olduğu yönündeki bir değerlendirmeyi ise kendi tanımlamasıyla sonlandırmak mümkündür. Beberuhi, elde edilebilen tüm sayılarında kendisini; "Ayda bir defa çıkar (neşr olunur) Osmanlı mizah gazetesidir" şeklinde sunmuştur. Mizah gazetesi olması sebebiyle dönemin siyasi, iktisadi ve sosyal konularını kendine has üslubuyla ele almış olan Beberuhi'nin dili oldukça sadedir. Olayları alaycı bir şekilde ele aldığından bazen yer verdiği tumturaklı ifadeleri ise saray diline yönelik yaptığı hicve bağlamak mümkündür. Beberuhi, sadece yazılarıyla değil karikatürleriyle de dikkat çeken bir yayın organı olmuştur. Yer verdiği karikatürler genelde yazılı açıklamalarla zenginleştirilmeye çalışılmıştır.

Devlet ricalinin son derece cahil olduklarını iddia eden gazete, bu rical nezdinde Cenevre'nin dahi nerede olduğunun bilinmediğini iddia etmiş ve bu durumu alışageldiği üzere alaycı bir üslupla ele almıştır¹¹. Yazı ve karikatürleri imzasız olan gazetede yer alan karikatürlerin bir çoğunun ise Tunalı Hilmi ve Akil Muhtar tarafından çizilmiş olduğu hakkında bilgiler mevcuttur¹². Gazete, ilk sayısında yer alan "Kara Başımın Kara Yazısı" başlığı altında okuyucularına hitaben; "Artık İstanbul'da barınmanın imkânı kalmadı" derken, dönemin şartlarının oldukça baskı içerdiğine ve sansüre vurgu yaparak Cenevre'ye gitmelerinin de ana sebebini açıklamıştır¹³. Gazetenin senelik aboneliği 25 Kuruş ya da 5 Frank olarak duyurulmaktadır. "Beberuhi Efendi tarafından bu kere Cenevre'de Beberuhi namıyla resimli bir mizah gazetesi tesis edilip birinci nüshası meydan-ı intişara vaz olundu. Senelik abone bedeli beş franktır. Mülkümüzde bu yolda siyasi mizah gazetesi ilk evvel Ali Şefkatî Bey

11 Beberuhi, 7 Şevval 1315 Cuma (1 Nisan 1898), Nu: 3, s.2.

12 Muammer Göçmen, *İsviçre'de Jön Türk Basını ve Türk Siyasal Hayatına Etkileri*, Kitabevi Yay., İstanbul 1995, s. 236-239.

13 Beberuhi, 10 Ramazan 1315 (1 Şubat 1898), Nu: 1, s.1.

merhum tarafından tesis edilmiş olduğundan bu müinasebetle namı mübareklerini yâd ve tebçil eyleriz»¹⁴.

Beberuhi'nin ilk sayısı

(10 Ramazan 1315/1 Şubat 1898).

Beberuhi ile birlikte Cenevre'de yayın yapmış olan Tokmak gazetesi¹⁵, bazılarına göre radikal kanadın elinde sert bir muhalefetin sözcülüğünü yapmakla birlikte açıktan açığa şiddete davet eden bir tutum sergilemişlerdir¹⁶. Beberuhi'de yer alan yazılara ve karikatürlere bakıldığında açıktan veya gizliden bu şiddet eğiliminin izlerine rastlamak mümkündür. Özellikle İstanbul dışında yayın hayatını sürdürmüş olan ve sert muhalefetleriyle bilinen yayınlar için Tiken'in, Kieser'den¹⁷ alıntılacağı yoruma hak verilebilir. Muhafiflerin, yurt dışında rahatlıkla hareket edebildikleri yerler arasında gösterilen Paris, Londra ve Cenevre'de, mevcut yasaların kendilerine sağlamış olduğu özgürlükleri, Osmanlı yönetimine karşı fütursuzca kullanmış oldukları bilinmektedir. Böylece yayın hayatı, mevcut Osmanlı otoritesini eleştirmekle sınırlı kalmamış adeta ihtilâl çağrularına yer veren bir süreci takip etmiştir. Mesela Tokmak gazetesinin birinci sayısının ilk yazısı, Ziya Paşa'nın meşhur

14 Emine Şahin, "Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e Osmanlı'da Mizah Basını", *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 7, Sayı: 2, s.33.

15 Ayrıntılı bilgi için bkz: Servet Tiken, "Cenevre'de Bir Jön Türk Mizah Gazetesi: Tokmak", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2015, S. 54, ss. 403-415.

16 Tiken, "a.g.m.", s. 408.

17 Hans Lukas Kieser, *Türklüğe İhtida 1870-1939 İsviçre'sinde Yeni Türkiye'nin Öncüleri*, Çev. Atilla Dirim, İletişim Yay., İstanbul 2008, s. 89-90.

“Nush ile uslanmayı etmeli tekdir, Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötektir” deyişiyile başlamış ve oldukça ağır bir dil kullanılmıştır:

“Yıldız kuklasının artık arsızlığı, yüzüzlüğü, taşı aştı, nasihat, tektir hat-ta bazı bazı, kötek dahi kâr etmez oldu. Düşündük, taşındık “Ya o kafa in-dından geçer... Ya parçalarız” dedik!..Tokmaklamaya karar verdik. Bakalım belki dokuz yumruk bir nasihat yerine geçer!”¹⁸.

Görüldüğü üzere Beberuhi dışında Davul, Dolap, Tokmak, Lak Lak gibi yayınlar, sayfalarında devlet yönetimini eleştirme adı altında Sultan Abdülhamid’e yönelik ağır hakaretler içeren muhtevaya sahip olmuşlardır. Bu sebeple sürgündeki mizah gazeteleri, Osmanlı yönetiminin nazarında “hezeyannâ-me”, sahibi ise “erbâb-ı fesad” arasında sayılmıştır¹⁹. Yurt dışındaki mizah basının niteliği bu şekilde teberrüz ederken ülke sınırları içindeki mizah ise haftalık mecmualarda yayınlanan fıkralarda ya da esprisiz yazılarda kendisini göstermiştir²⁰.

Beberuhi’de Eleştiri Ve Yazıların Genel Karakteristiği

Beberuhi’de yer alan siyasî hicivlerde, çoğu kez Karagöz-Hacivat atışmalarından yola çıkılmıştır. Karikatürlerde ise o dönem muhalefeti ve dış basın için adeta ana tema halini almış olan Sultan Abdülhamid’in fiziksel görünümü, alay konusu yapılarak işlenmiştir. Haddizatında bu tarz bir tutumun, sadece masum bir mizah anlayışından kaynaklanmamış olduğu da akla gelmektedir.

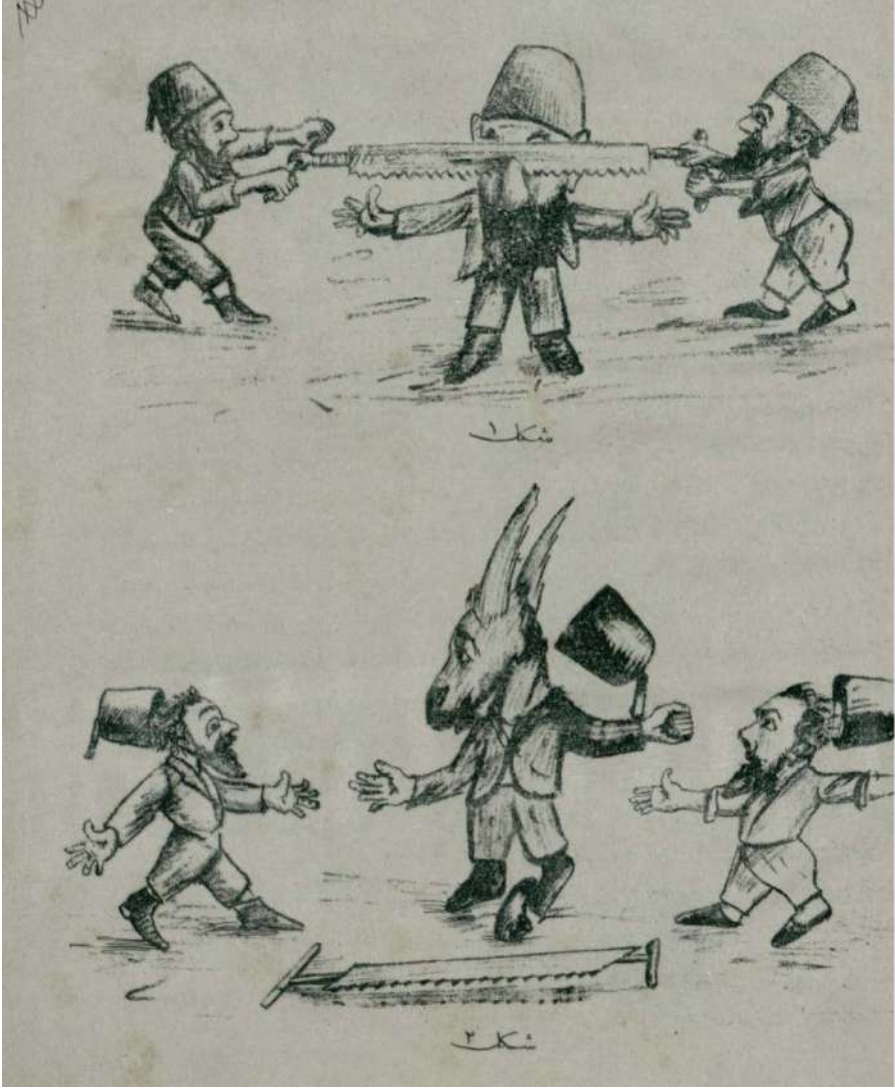
Beberuhi’nin ikinci sayısında yer alan bir karikatürde, Jön Türklerin ve yabancıların sürekli alaya aldığı Abdülhamid’in burnu ana temadır. Gazetenin 2. sayısında yer alan bir teşekkür yazısı, Abdülhamid’in bu fiziksel özelliğine gönderme yapan; “Rabbim ağzı burnuna uygun aklı başına denk adamları eksik etmesin”²¹ ifadeleriyle başlamaktadır. Söz konusu karikatürde Sultan Abdülhamid ve iki marangoz resmedilmiştir.

18 Hamza Altın, “Osmanlı Hiciv Matbuatında Ermenilerin Oynadığı Role Dair Örnekler”, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 7, S: 14, s.30.

19 Hamza Altın, *II. Meşrutiyet Devri Osmanlı Mizah Basını*, Grafiker Yayınları, Ankara 2014, s. 47.

20 Ebru Davulcu, Mustafa Temel, “II. Meşrutiyet Döneminde Yayınlanan Tek Sayılı Mizah Gazetelerinde Muhalefet: El Üfürük, El Üfürük’e Zeylen Körük, Ton Ton Risalesi, Çıngırak, Mahkûm”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 8 Sayı: 37, Nisan 2015, s. 859.

21 Beberuhi, 8 Şevval 1315 Salı (1 Mart 1898), Nu:2, s. 1.

(Beberuhi, 8 Şevval 1315 Salı (1 Mart 1898), Nu:2, s. 3).

Karikatürün açıklamasında Sultanın burnu kesildikten sonra bu defa da kulaklarının uzayarak kafasının eşek kafasına dönüştüğü, kulakların kesilmesi halinde burnun yeniden uzayacağı ihtimalinden dolayı nihai kararın Sultanın kafasının kesilmesi olduğu vurgulanır. Gazete, bu isteğini ise “Peygamberin yüzü sûyu hürmetine icrasının yakında müyesser edilmesine” duayla ifade etmiştir²². Elbette burada sadece bir mizahtan söz etmek mümkün değildir. Hakareti içeren ifadeler bir yana, Sultanın kafasının kesilmesine yönelik bir temenni ve düşünce akıllara ihtilâl çağrısını getirmektedir. Haddizatında

22 Beberuhi, 8 Şevval 1315 Salı (1 Mart 1898), Nu:2, s. 4.

Sultan'ın ortadan kaldırılmasının başka yolunun olmadığına kanaat getirmiş olan bir zihniyetin, kendisini başka türlü ifade etmesi de düşünülemez.

Beberuhi'de yer alan yazılarda sadece Sultan'ın şahsına değil, devlet riceline de yönelik hakaretlere ve hicve rastlanılmaktadır. Gazeteye göre devlet ricali ve özellikle de saray efradı son derece cahil, menfaatperest ve makam peşinde koşan insanlardan oluşmaktadır. Bayram münasebetiyle temennide bulunulan bir yazıda hedefe alınan devlet adamlarına yönelik dilekler oldukça dikkat çekici olmakla birlikte, bu temennilerin odaklandığı yegâne durum, adı geçen devlet erkanının öldürülmesine yöneliktir:

“Bayram için temenni ederim:

Abdülhamid'in bir kilo dinamite çarpılmasını.

Sadrızam Rıfat Paşa'ya bir çuval saman.

Bahriye Nazırı Hasan Paşa'nın bir deli katırın kuyruğuna bağlanıp dağlarda parçalanmasını.

Serasker Tulumbacı Rıza Paşa'nın Tırhala'da.

Şeyhülislama din iman.

Mühimmatsızlık, doktorsuzluk, açlık ile vefatlarına sebebiyet verdiği şebâb-ı vatanın analarının, babalarının, kardeşlerinin, ailelerinin dest-i intikamına düşmesini.

Hariciye Nazırı Tevfık Paşa'nın biraz ecnebi politikası öğrenmek için cehennem tahsile gitmesini (Avrupa diplomatları hep orada imiş!!!)

Dahiliye Nazırı Memduh Paşa'nın açlıktan ölen biçare milletin sopası altında can vermesini.

Adliye nazırına adalet.

Maarif nazırına iki kulak.

Şehremini Rıdvan Paşa'nın İstanbul sokaklarındaki çamur kümelerinden birinde boğulmasını.

Lütfi Ağa'ya yevmiye bir kilo arpa.

Şamlı İzzet'e darağacı.

Ebülhüda'nın başının dibekte ezilmesini.

Saray halkına süpürge sopası.

Devâir-i hükümete (Allah ıslah eylesin) baştan başa teceddüd.

Ahmed mürtede bir kazık.

Millete akıl fikir.

Genç ahrâr-ı ümmete icraat ve icraatta muvaffakiyet.

Daha isimlerini yazmadığımız mevâşi-i hükümete de birer türlü ölüm.

Bana da insaf temenni eylerim²³.

Devlet görevlilerinin, politika adı altında dalkavukluğu andıran hallerinin eleştirildiği bir yazıda, Karagöz ile Beberuhi'nin konuşurulduğu görülmektedir. Beberuhi, Karagöz'e hitaben; onun eskiden gazeteci olduğu ve politikadan anlayacağından bahisle, bir yazı yazmasını ister. Karagöz ise İstanbul'da yaşarken politikadan habersiz olunamayacağını, politikadan kastedilenin de devlet ricalinin ikiye katlanarak yerlere kadar eğilip geri geri giderken sağ ellerini yere sürdükten sonra üst üste burunlarına doğru kaldırmaktan ibaret olduğunu söylemiştir. Buna itiraz eden Beberuhi ise politikanın bir ilim olduğuna dikkat çekmiştir. Karagöz, yine devrin bir özelliğine vurgu yaparak politikanın mekteplerde yasaklandığını belirtmiş ve devlet ricaline mahsus olan bu işten dolayı Babialı ricalinin bu eğilip bükülmelerden hariç bir politika bilmediklerini vurgulamıştır²⁴.

Beberuhi'ye göre; devlet ricalinin dalkavukluğu bir yana son derece cahil olmaları da alay konusudur. Gazeteye göre; Sultan Abdülhamid Yeni Osmanlıların Cenevre'de faaliyetlerine karşı devlet görevlilerinden bir çare düşünmelerini emretmiştir. Çare olarak daha önceleri de başvurulmuş yabancı hükümet memurlarına rüşvet vermeye karar verilir ancak Cenevre'nin nerede olduğu konusunda bir tartışma yaşanır. Bazıları Fransa'da olduğunu söyleyince sefire telgraf çekilir. Ancak telgrafta Fransa'da Cenevre olmadığına yönelik bir cevap yazılıdır. Bir müddet daha tartıştıktan sonra İtalya'daki Cenova akıllarına gelir. Bunun üzerine derhal nişanlar, paralar hazırlanarak İtalyan hükümetine gönderilir. İtalyan yetkililer ise parayı aldıktan sonra Cenova'da Türk olmadığını belirtirler. Bütün görevliler büyük bir şaşkınlığa uğrar. Sultan Abdülhamid ise son derece hiddetlenir ve baş tercüman Münir Paşa'ya niçin sorulmadığını ifade ederek derhal kendisine konunun danışılmasını emreder. Sonuçta Cenevre'nin İsviçre'de olduğu anlaşılır. Sultan, İsviçre'nin nasıl bir yer olduğunu sorduktan sonra "Cumhuriyettir" cevabını alınca aklı başından gider. Bu anlatımın sonunda Karagöz, Beberuhi'ye seslenerek konuşmaya son noktayı koyar: "Var git Beberuhi yalan söylüyorsun. Sultanın aklı yok ki başından gitsin"²⁵.

23 Beberuhi, 8 Şevval 1315 Salı (1 Mart 1898), Nu:2, s. 1-2.

24 Beberuhi, 7 Şevval 1315 Cuma (1 Mart 1898), Nu:3, s. 1.

25 Beberuhi, 7 Şevval 1315 Cuma (1 Mart 1898), Nu:3, s. 2.

Gazeteye göre mevcut otoritenin baskısı sonucu tutuklanmalar ve sürgünler de alaycı bir üslupla satır aralarında yerlerini almıştır. Konuşmacılardan birinin Beberuhi olduğu “Tasadüf” başlıklı bir yazıda, bu sürgünlerden “seyahat” şeklinde bahsedilmektedir²⁶. Aynı yazıda, jurnaller ve bu jurnaller soncu evlerde yapılan aramalar da alaycı bir üslupla tasvir edilmiştir. İfadeler arasında yer alan ve Sultan Abdülhamid için kullanılan; “Padişah olacak rezilin emri...”, “Peygamber postunda oturan imansız herife lanetler...”²⁷ gibi nitelemeler dikkat çekmektedir. Evi arayanların evde bulunduğu iddia edilen terazilere yoğunlaşması ve bir teraziyi alıp götürmeleri şaşkınlıkla karşılanmıştır. Beberuhi, konuşma esnasında karşı tarafın bu kafa karışıklığını giderme yolunda akıl yürütmüş ve aslında aranması gerekenin Mizan gazetesi olduğunu ifade etmiştir. Ne var ki bunda cahillikle suçladığı bir padişahın yine cahillerden mürekkep bir memur kitlesine iş verdiğine işaret etmiştir²⁸.

Gazetenin Sultan Abdülhamid’e yönelik hakaret boyutuna varan eleştirilerinden birisi de Sultanın paraya son derece düşkün olduğu yönündedir. Öyle ki; Beberuhi bu konuyu memleket topraklarının parayla satıldığını veya satılmasına Sultan tarafından göz yumulacağı noktasına kadar taşımıştır. Aşağıda Sultanın hediye ve paraya düşkünlüğü yönündeki iddiaları barındıran bir karikatür mevcuttur.

26 Beberuhi, 8 Şevval 1315 Salı (1 Mart 1898), Nu:2, s. 4.

27 Beberuhi, 8 Şevval 1315 Salı (1 Mart 1898), Nu:2, s. 6.

28 Beberuhi, 8 Şevval 1315 Salı (1 Mart 1898), Nu:2, s. 7.

Beberuhi, 15 Cemaziyelevvel 1316 Cuma (1 Teşrinievvel 1898),
Nu: 5, s. 4.

Gazetenin elde edilebilen nüshalarında özellikle Girit konusuna değinilmiş olduğu görülmektedir. Yunanistan Kralının konuşurulduğu bir yazıda krala;

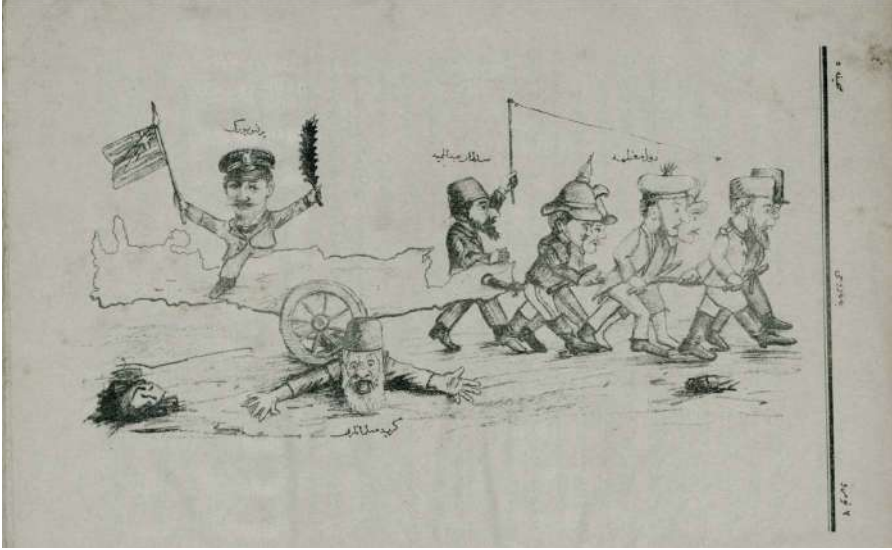
“Canım Girit’i madem ki dört milyon liraya bana Sultan satacaktı. Niçin eskiden haber vermedi. Muharebe açıp Osmanlı askerine Yunan askerini kırdırmazdım, Teselya’yı harap etmezdim. Hatta dört milyon değil on milyon lira bile verirdim. Hem bu kadar Türk askeri ölmezdi hem de benim başıma bu kadar gaile açılmazdı”²⁹ dedirtilmiştir.

Aynı yazıda Rus Çarı da konuşurulmuştur. Çar’ın; “Osmanlı’da para yok, askerini Yunan muharebesinde kırdı, mühimmât-ı harbiye bitti, donan-

29 A.y.

masından eser kalmadı, ona yardımcı bir devlet bile yok, İngiltere darıldı. Fransa benim müttefikim. Almanya ise askerini Fransa için saklıyor. Yakında İstanbul benim olacak”³⁰ dediği ifade edilmiştir.

Girit meselesine bakış konusunda eleştirilerin odağında yer alan devlet adamı ise mabeyncilerden Lütfi Ağa’dır. Lütfi Ağa, Girit meselesi dolayısıyla bir hayli eleştirilmektedir. Hatta devlet işlerindeki etkisini vurgulamak maksadıyla Beberuhi, padişaha gönderilecek mektupların üzerine “Lütfi Ağa & C°. Constantinople” yazılarak “Dersaadette Lütfi Ağa ve Kumpanyasına diye tahrir olunmalıdır” ifadelerine yer vermiştir³¹.

Girit Meselesini konu alan karikatür (Beberuhi, 8 Şevval 1315 Salı (1 Mart 1898), Nu:2, s. 5).

Gazetenin, “Saray Levhaları”³² başlığı altında bir yazı dizisine devam etme niyetinde olduğu anlaşılrsa da 5. Sayısında yer alan bu yazı, gazetenin yayın hayatının son bulmasıyla birlikte devam etmemiştir. Gazete, sarayda olup bitenleri kendi hayal dünyasında canlandırmış, hayalî bu olaylardan yola çıkarak hüküm vermiştir. Anlatımlarda dikkat çeken konu, Sultan Abdülhamid’in yaptığı olası kötü işlerden dolayı vicdan muhasebesi yaptığı iddiasıdır.

Gazetenin hayalî olarak oluşturduğu bir senaryoya göre Sultan, öldürdüğü Arnavut bahçivandan dolayı kendi kendine söylenmekte, vicdan muhasebesi yapmakta ama buna rağmen yaptığına gerekçeler üretmektedir. Bu

30 A.y.

31 Beberuhi, 15 Cemaziyevvel 1316 Cuma (1 Teşrinievvel 1898), Nu: 5, s. 7.

32 Beberuhi, 15 Cemaziyevvel 1316 Cuma (1 Teşrinievvel 1898), Nu: 5, s. 7.

haldeyken uykuya dalmıştır. Rüyasında, sayıları milyonlara ulaşan mazlunun ahları, bazen ejder, kaplan, sırtlan gibi büyük; bazen akrep, kırkayak ve arı gibi küçük vahşi hayvanlar şeklinde kendisine hücum etmiştir. Korkuyla uyandıktan sonra titremekle birlikte saçlarını yolmak, yüzüne tokatlar atmak suretiyle kendine gelmeye çalışmış sonra da şunları söylemiştir:

“Ah! İslamiyet’e, Osmanlılığa açtığım yaralar yetişmemiş gibi şu geçen muharebede milletin kırk elli bin evladını açlıktan, susuzluktan, soğuktan, ilaçsızlıktan ben helak ettim. Uyanık iken rahatsızım, uykudayken bi-zârım, felaket içinde ömür geçiriyorum. Acaba nasıl can vereceğim? Andan hiç korkmam. Ben dünyayı aldattım. Azrail’i mi iğfal edemeyeceğim... Fakat rûz-ı kıyamette ne yaparım? Allah’a ne cevap veririm? Adam sen de onu da hafiyelerle avuturum. Ya avutamazsam? Halim yaman...”³³.

Beberuhi’nin hayalî bir senaryodan yola çıkarak anlatmış olduğu olay, aynı zamanda gazete sayfalarında karikatürize edilmiştir. Aşağıdaki karikatür, gazetenin verdiği Sultan Abdülhamid’in rüyasını anlatmaktadır. Ancak gazetenin gerek olayı anlatış biçimi gerek çizdiği karikatür ve anlatımının devamında yer vermiş olduğu ifadeler, sadece basit bir mizah anlayışının ötesinde hezeyanlar içeren kelimeler, aşağılamalar ve hakaretlerle doludur. Bu türden yaklaşımı, masum ve samimi bir muhalefet anlayışıyla izah etmek mümkün görünmemektedir. Bu bakış açısıyla gazetenin tutum ve davranışı ele alındığında, basın ve ifade hürriyetinin sınırlarının oldukça aşılmış olduğu kanaatine ulaşılabilir.

Hikâyenin devamında Sultan Abdülhamid’in, rüyanın tesiriyle bir kriz geçirdiğine yer verilmiş ve saray görevlilerinin Sultan’a müdahalesi de aynı şekilde hayalî, ölçsüz ve son derece hakaret içeren bir üslup ile ele alınmıştır³⁴. Gazetenin muhalefet adı altındaki hezeyanlarından en önemlisi, Sultan Abdülhamid’in para düşkünü olduğuna yönelik iddialarıdır. Bu iddialara göre Sultan, şimendifer, rıhtım, maden, havagazı gibi imtiyazları kendi hesabına kullanmaktadır³⁵. Bunların yanı sıra gazetenin, Sultan Abdülhamid tarafından Osmanlı topraklarının para karşılığında peşkeş çekildiğine yönelik iddia ve isnatları ise bilinçli bir şekilde yapılan aşağılama kampanyasının bir tezahürüdür³⁶.

33 Beberuhi, 15 Cemaziyelevvel 1316 Cuma (1 Teşrinievvel 1898), Nu: 5, s. 1.

34 Beberuhi, 15 Cemaziyelevvel 1316 Cuma (1 Teşrinievvel 1898), Nu: 5, s. 2-6.

35 Beberuhi, 15 Cemaziyelevvel 1316 Cuma (1 Teşrinievvel 1898), Nu: 5, s. 3.

36 Beberuhi, 15 Cemaziyelevvel 1316 Cuma (1 Teşrinievvel 1898), Nu: 5, s. 6.

(Beberuhi, 15 Cemaziyelevvel 1316 Cuma (1 Teşrinievvel 1898),
Nu: 5, s. 5).

Gazetenin 3. Sayısında, “Hüseyn Paşa Karakolhanesinde Bir Genç Türk’ün Muhakemesi” başlığı altında yer almış olan yazıda, dönem itibariyle hukukun kişilere göre işletilmiş olduğu ve işkencelerin adeta sıradan olaylar halini aldığı iddiası üzerinde durulmuştur. Mahkeme esnasında heyetin savunma yapan gencin hemen her ifadesi karşısında sopaya başvurulduğuna dikkat çekilmiştir. Mahkeme olayını senaryo haline getiren gazete, hikâyeyi diyaloglar halinde vermiştir. Genç Türk’ün sarf ettiği “vatan”, “kemâl” gibi kelimelerden yola çıkarak mahkeme heyeti tarafından cezalandırıldığı, dövüldüğü bir sorguya yer vermiş olan gazete, mahkememe heyetinin son derece insafsız olduğunu ise şu diyalogla vurgulamıştır:

“Genç Osmanlı: Aman Efendim Allah Aşkına, Peygamber başı için...

Reis : Biz burada Allah mallah tanımıyız. Biz burada iradeye bakarız. O senin Allah dediğin medresede olur (Yıkın, yıkın)”³⁷.

Aşağıda yer verilen birinci karikatürde, Sultan ve saray görevlilerinin yaptığı iddia edilen zulüm tasvir edilirken; ikinci karikatürde Sultan Abdülhamid'in istibdat politikası ve Batılılar ele alınmıştır.

Beberuhi, 7 Şevval 1315 Cuma (1 Nisan 1898), Nu: 3, s.3,8).

37 Beberuhi, 7 Şevval 1315 Cuma (1 Nisan 1898), Nu: 3, s.4.

Sonuç

Osmanlı mizah basını arasında adını duyurmuş olan Beberuhi'nin, kısa süren yayın hayatında ele almış olduğu konular ve bu konuları sunuş biçimi, onun sadece muhalif bir mizah gazetesi olmadığı izlenimini vermektedir. Mizah kavramının içerisinde yer alan hiciv, gazete sayfalarında bir sanat olmaktan öte gitmiş ve adeta gazeteye de isim olmuş olan Beberuhi karakterine ve biçimine uygun olarak hakaret, alay ve aşağılama derecesine düşürülmüştür. Bunun yanı sıra gazetenin çok da gizleyemediği bir ihtilâl çağrısı yapmış olduğu anlaşılmaktadır.

Dönemin muhalefetinin Osmanlı toprakları dışında, ikamet ettiği ülkelerin yasalarına dayanarak basın ve fikir hürriyeti adı altında faaliyetlerini sürdürmüş oldukları bilinmektedir. Batılı ülkelerin, özellikle Sultan Abdülhamid idaresine bakış açısının ne olduğu ve Osmanlı İmparatorluğu hakkındaki planları göz önüne alındığında, söz konusu bu hürriyetin kapsam ve amacı da anlaşılabilir.

Jön Türk basınına inceleleyen bazı çalışmalarda, kimi yayın organları için elde edilen sonucun, Beberuhi konusunda da geçerli olduğu kanaatine ulaşılmaktadır. Özellikle Cenevre'de yayımlanmış ve ömürleri kısa sürmüş olan gazetelerin Tokmak gazetesi perspektifindeki değerlendirmeler- hükümetten para sızdırmak amacıyla çıkarıldığı yönündeki tespitin³⁸, son derece tutarlı olduğu ve bunun Beberuhi için de kabul edilebileceği sonucuna ulaşılmaktadır.

Beberuhi'nin, diğer muhalif yayın örneklerinde de görüldüğü üzere mizahı, sadece Sultan Abdülhamid ekseninde ele almış olması ve hicvi, sanat olma özelliğinden dışarı çıkararak hezeyanlara düşmesi, onun amaç ve üslubunun doğal bir sonucu olmuştur. Bununla birlikte Beberuhi'yi, üst seviyelerde seyreden hezeyanları çerçevesinde ihtilâl çağrısı yapmış olan bir yaygın organı olarak kabul etmek de mümkündür.

38 Göçmen'in tespitlerini (Göçmen, *İsviçre'de Jön Türk Basını...*,s. 250) kabul eden Tiken'in de (Tiken, *Cenevre'de Bir Jön Türk...*,s. 412-413.) vurguladıkları gibi söz konusu yayınların pazarlık konusu yapılmış olduğu dikkat çekmektedir.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

- Beberuhi Gazetesi, 10 Ramazan 1315 (1 Şubat 1898), Nu: 1.
 Beberuhi Gazetesi, 8 Şevval 1315 Salı (1 Mart 1898), Nu:2.
 Beberuhi Gazetesi, 7 Şevval 1315 Cuma (1 Mart 1898), Nu:3.
 Beberuhi Gazetesi, 15 Cemaziyelevvel 1316 Cuma (1 Teşrinievvel 1898), Nu: 5.

Telif Eserler

- ALTIN, Hamza: “Osmanlı Hiciv Matbuatında Ermenilerin Oynadığı Role Dair Örnekler”, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Y: 7, S: 14, ss.27-44.
- , *II. Meşrutiyet Devri Osmanlı Mizah Basını*, Grafiker Yayınları, Ankara 2014.
- AND, Metin: *Dünyada ve Bizde Gölge Oyunu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1977.
- DAVULCU, Ebru, TEMEL, Mustafa: “II. Meşrutiyet Döneminde Yayımlanan Tek Sayılık Mizah Gazetelerinde Muhalefet: El Üfürük, El Üfürük’e Zeylen Körük, Ton Ton Risalesi, Çingirak, Mahkûm”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 8 Sayı: 37, Nisan 2015, ss. 858-870.
- ERSAN, Işın: *Gölge Oyunu Estetiğinde Figür Ve Türk Gölge Oyunu: Karagöz, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, İzmir 2011.
- GÖÇMEN, Muammer: *İsviçre’de Jön Türk Basını ve Türk Siyasal Hayatına Etkileri*, Kitabevi Yay., İstanbul 1995.
- KIESER, Hans Lukas: *Türklüğe İhtida 1870–1939 İsviçre’sinde Yeni Türkiye’nin Öncüleri*, Çev. Atilla Dirim, İletişim Yay., İstanbul 2008.
- ŞAHİN, Emine: “Tanzimat’tan II. Meşrutiyet’e Osmanlı’da Mizah Basını”, *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Y: 7, S: 2, ss. 20-43.
- TİKEN, Servet: “Cenevre’de Bir Jön Türk Mizah Gazetesi: Tokmak”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Y: 2015, S: 54, ss. 403-415.
- TOPALOĞLU, Kenan: “Türk Gölge Oyunu Karagöz’de Beberuhi Tipi”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 52, Haziran 2014, 185-202.

İnternet Kaynakları

<https://sozluk.gov.tr>. (22.02.2020)

<https://kelimeler.gen.tr>. (22.02.2020)

<http://www.eskieserler.com>, (22.02.2020)

<http://earsiv.sehir.edu.tr>. (22.02.2020)